

DOI 10.31651/2524-2660-2020-3-29-33
ORCID 0000-0001-7207-7590

БЕЗКОПИЛЬНИЙ Олександр Олександрович,

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент,
доцент кафедри теорії, методики фізичного виховання,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
e-mail: aleksbez1981@ukr.net

ORCID 0000-0002-3094-8025

ГРЕЧУХА Сергій Васильович,

кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент,
завідувач кафедри теорії, методики фізичного виховання,
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
e-mail: sg1050@ukr.net

УДК 378.018.8.011.3-051-021.66:796]:[373.3/.5.091.321:613.955](045)

**ФАКТОРНА СТРУКТУРА ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ДО ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ**

У статті представлено аналіз факторної структури готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Зазначено, що під впливом розробленої та впровадженої системи професійної підготовки, у факторній структурі готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі відбуваються зміни сумарного вкладу факторів у загальну дисперсію ознак, структури окремих факторів та інформативної значимості окремих компонентів.

Висновком роботи є те, що рівень загальної оцінки умінь та навичок, спеціальних знань, організаційних, комунікативних, гностичних умінь та навичок є основою для формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Ключові слова: професійна підготовка; майбутні вчителі фізичної культури; факторний аналіз.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства соціальна напруженість і погіршення екологічних умов довкілля, пов'язані з перетворенням економіки і соціальної сфери, вимагають підготовки особистості до мінливих умов існування. Реалії сучасності докорінно змінюють соціальне замовлення суспільства для вищої школи. Вони висувають завдання щодо підготовки професіоналів, які готові реалізувати себе в умовах мінливого світу, та орієнтовані на збереження й підтримання здоров'я молодого покоління. Важливим результатом професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури є формування їхньої готовності до професійної діяльності. Це вказує на необхідність пошуку способів вирішення проблеми формування готовності майбутнього вчителя фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Успішність професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури обумовлена численною кількістю компонентів та варіативністю взаємозв'язків між ними. У контексті даної проблеми важливе значен-

ня мають дослідження О.Ю. Ажиппо [1], Л.П. Сущенко [2], О.В. Тимошенко [3], які приділяли особливу увагу з'ясуванню теоретико-методичних засад професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури у закладах вищої освіти України.

Дослідженнями П.Б. Джурицького [4], В.Д. Дручика [5], Є.А. Захаріної [6], Л.І. Іванової [7] та інших обґрунтовано структурні компоненти готовності майбутніх учителів фізичної культури до різних видів професійної діяльності. Проте, складність та багатогранність професійної діяльності обумовлює відсутність єдиних підходів до структури готовності майбутніх учителів фізичної культури. У зв'язку з цим, на нашу думку, вивчення факторних взаємозв'язків між показниками, що обумовлюють готовність майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі є актуальним для наукового обґрунтування ефективності системи професійної підготовки.

Мета статті. Виявити найбільш значимі компоненти готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Організація дослідження та методи дослідження. В експерименті брали участь студенти Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського, Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Загальна кількість студентів, які взяли участь у формуальному експерименті, – 67 осіб.

На першому етапі дослідження вивчено теоретичні та практичні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. На другому етапі дослідження розроблено концепцію та модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здо-

ров'язбережувальної діяльності в основній школі. На третьому етапі упроваджено в навчально-виховний процес експериментальну систему підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Сформованість готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі досліджували за комплексом обґрунтованих нами критеріїв, до яких належали мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-практичний та особистісний. Для цього нами, в співавторстві з Л.П. Сущенко та О.П. Сидоренком, було розроблено комп'ютерну програму «БСК: педагогічна діагностика рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі».

Для визначення сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі за мотиваційним критерієм нами було використано методику «Діагностика мотивів досягнень» А. Мехрабіана; за особистісним критерієм – методики «Діагностика ефективності педагогічних комунікацій» у модифікованому варіанті А.А. Леонтьєва та «Діагностика емоційного інтелекту», що була запропонована Н. Холлом; за когнітивним критерієм – тестові завдання; діяльнісно-практичним – діагностичні картки.

Обробку експериментального матеріалу проводили з використанням кореляційного та факторного аналізу за програмою «STATISTICA».

Виклад основного матеріалу дослідження. Готовність майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі ми розглядаємо як інтегративне особистісне утворення, що містить усвідомленість соціальної цінності мотивів здоров'язбереження, позитивну мотивацію до оздоровлення учнів, налаштованість на формування здорового способу життя та відповідального ставлення їх до власного здоров'я і здоров'я оточення, наявність професійно важливих якостей особистості, достатніх для підвищення рухової активності та фізичної досконалості молодого покоління.

Експериментальна система підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі складалася з цільового, теоретико-методологічного, пізнавально-змістового, технологічного та результативного блоків.

Цільовий блок представлено метою та завданнями підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Теоретико-методологічний блок складають методологічні підходи, загальнопедагогічні принципи (свідомості й активності, розвитку освітніх потреб, наступності змісту освіти на різних ступенях освіти, професійно-прикладної спрямованості підготовки, міждисциплінарності, аксіологізації) та принципи фізичного виховання.

Пізнавально-змістовий блок складається з взаємопов'язаних і взаємозумовлених структурних компонентів готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі, зокрема аксіологічного, гносеологічного, праксеологічного та особистісного.

Технологічний блок моделі системи містить форми, методи, засоби, функції та етапи підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Результативний блок моделі системи складається з критеріїв (мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-практичний, особистісний), показників та рівнів сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Педагогічними умовами професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі визначено наступні: забезпечення інтеграції теоретичної та практичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, міждисциплінарних зв'язків і наступності в освітньому процесі; розвиток творчого потенціалу майбутніх учителів фізичної культури за рахунок запровадження інтерактивних освітніх технологій; застосування електронних освітніх ресурсів у підготовці майбутніх учителів фізичної культури в закладі вищої освіти; формування досвіду здоров'язбережувальної діяльності в процесі проведення практик та опанування засобів вирішення професійних завдань щодо фізичного виховання учнів

Одним із методів математичного аналізу отриманих експериментальних даних, що дозволяє визначити найбільш значимі фактори та інформативність окремих компонентів у загальній структурі сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі є факторний аналіз. Такі дані дозволять здійснювати обґрунтовані корекції в системі засобів, методів, методичних підходів, принципів та педагогічних умов з метою досягнення бажаного ефекту, орієнтуючись на найбільш значимі компоненти.

Крім того, на основі оцінки однорідності факторної структури сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі на початку та після завершення формування етапу педагогічно-

го експерименту ми робили висновки стосовно ефективності запропонованої нами моделі системи професійної підготовки.

Факторний аналіз був здійснений на основі 11 показників, що характеризували мотиваційний, когнітивний, діяльнісно-практичний та особистісний критерії готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі на початку та наприкінці

формульовального етапу педагогічного експерименту.

Аналіз факторної структури готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі на початку формульовального етапу педагогічного експерименту виявив три фактори, вклад яких у загальну дисперсію вибірки склав 56,66%, а власні значення кожного фактору перевищували 1 (табл. 1).

Таблиця 1

Факторна структура
готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі
на початку та в кінці педагогічного експерименту

Структурні компоненти готовності	Фактори					
	до експерименту			після експерименту		
	1	2	3	1	2	3
Мотивація досягнень	0,90	0,00	0,18	0,21	0,80	0,20
Рівень знань	0,20	0,13	0,71	0,85	0,18	0,08
Гностичні уміння та навички	0,23	0,29	0,67	0,64	0,31	0,24
Комунікативні уміння та навички	0,11	0,69	0,20	0,69	0,11	0,12
Конструктивні уміння та навички	0,16	0,31	0,32	0,49	0,38	0,65
Організаційні уміння та навички	0,18	0,60	0,12	0,71	0,29	0,26
Проектувальні уміння та навички	0,11	0,49	0,03	0,31	0,50	0,51
Загальна оцінка умінь та навичок	0,15	0,82	0,02	0,95	0,29	0,16
Ефективність педагогічних комунікацій	0,70	0,18	0,21	0,11	0,66	0,26
Сформованість емоційного інтелекту	0,77	0,02	0,31	0,04	0,63	0,16
Загальний рівень якостей особистості	0,90	0,23	0,01	0,20	0,82	0,32
Власні значення фактору	2,90	2,05	1,28	3,60	2,68	1,08
Вклад фактора в загальну дисперсію, %	26,39	18,63	11,64	32,68	24,36	9,85
Загальний вклад факторів у дисперсію, %	55,13			66,89		

Значення першого, генерального фактора дорівнювало 26,39%. Високо вагомі коефіцієнти мають рівень мотивації досягнень (0,90), загальної оцінки якостей особистості (0,90), емоційного інтелекту (0,77) та ефективності педагогічних комунікацій (0,70).

Значення другого фактору дорівнювало 18,63%. Його визначили показники, що характеризують рівень сформованості комунікативних, організаційних, проектувальних умінь та навичок, а також їх загальна оцінка. За своєю значимістю вони розташувалися таким чином: загальна оцінка умінь та навичок – 0,82, комунікативні уміння та навички – 0,69, організаційні уміння та навички – 0,60, проектувальні уміння та навички – 0,49.

Такі компоненти, як рівень знань (0,71) і рівень гностичних умінь та навичок (0,67) мали найбільшу факторну вагу в третьому факторі. Його вклад в загальну дисперсію склав 11,64%.

Отже, на початку педагогічного експерименту, факторна структура визначалася трьома факторами, що пояснюють більшу

частку сумарної дисперсії ознак, що вважається прийнятним результатом. Найбільш значущими компонентами першого фактору були рівень мотивації досягнень, загальної оцінки якостей особистості, емоційного інтелекту та ефективності педагогічних комунікацій; другого фактору – загальна оцінка умінь та навичок, комунікативні, організаційні та проектувальні уміння та навички; третього фактору – рівень знань і рівень гностичних умінь та навичок. Відповідно до загального сенсу тих перемінних, що мали максимальне факторне навантаження за окремими факторами, перший фактор було названо фактором «мотивації та якостей особистості», другий – «професійних умінь та навичок», третій – «професійних знань».

В процесі реалізації експериментальної системи професійної підготовки відбулися зміни факторної структури сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Наприкінці формульовального етапу педагогічного експерименту факторна структура, так само як і

на початку, мала три фактори, проте, вклад факторів у загальну дисперсію вибірки збільшився і склав 66,898% (табл. 1).

Значення першого, генерального фактора дорівнювало 32,68%. Високо вагомі коефіцієнти мали загальна оцінка умінь та навичок (0,95), рівень знань (0,85), організаційні (0,71), комунікативні (0,69) та гностичні (0,64) уміння та навички. Спостерігаємо, що станом на завершення педагогічного експерименту відбулося зростання значення першого фактору у загальній дисперсії ознак, а також зміни інформативної значимості його окремих компонентів. Поєднання в першому факторі зазначених компонентів дає підстави для інтерпретації генерального фактора, як «фактор умінь та знань».

Станом на завершення педагогічного експерименту, порівняно із початком, спостерігаємо зростання значення другого фактору (24,36%), а також зміни компонентів, що мали найбільші факторні навантаження. Другий фактор, переважно, визначили показники, що характеризують рівень якостей особистості та мотивації досягнень. За своєю значимістю вони розташувалися таким чином: загальний рівень якостей особистості (0,82), рівень мотивації досягнень (0,80), ефективність педагогічних комунікацій (0,66), сформованість емоційного інтелекту (0,63). Інформативна значимість компонентів, що найбільшою мірою визначають сформованість особистісних якостей майбутніх учителів дозволяє нам ідентифікувати другий фактор, як – «якостей особистості».

Наприкінці педагогічного експерименту, порівняно із початком, спостерігаємо зміни інформативної значимості компонентів, що переважно визначали значення третього фактору. Такі компоненти, як конструктивні уміння та навички (0,65) та проектувальні уміння та навички (0,51) мали найбільшу факторну вагу в третьому факторі. Його вклад в загальну дисперсію склав 9,85%. Даний фактор визначили, як фактор «конструктивних та проектувальних умінь».

Отже, наприкінці педагогічного експерименту, під впливом теоретично обґрунтованої та впровадженої системи професійної підготовки, факторна структура сформованості готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі зазнала змін, що виявилися у зростанні сумарного вкладу факторів у загальну дисперсію ознак, зміні структури окремих факторів та інформативної значимості окремих компонентів.

Висновки. Результати факторного аналізу відображають вплив експериментальної системи професійної підготовки на

сформованість готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Ми вважаємо, що саме рівень загальної оцінки умінь та навичок, спеціальних знань, організаційних, комунікативних, гностичних умінь та навичок є основою для формування готовності майбутніх учителів фізичної культури до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі. Інформативна значимість інших компонентів є нижчою, і як наслідок вони мають другорядне значення в загальній структурі сформованості готовності до здоров'язбережувальної діяльності в основній школі.

Список бібліографічних посилань

1. Ажиппо О.Ю. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності у загальноосвітніх навчальних закладах : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Харків, 2013. 39 с.
2. Сущенко Л.П. Теоретико-методологічні засади професійної підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту у вищих навчальних закладах: автореф. дис. д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2003. 45 с.
3. Тимошенко О.В. Теоретико-методичні засади оптимізації професійної підготовки вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2009. 38 с.
4. Джурицький П.Б. Компоненти підготовленості до здоров'язбережувальної професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*, 2012. Вип. 5. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_5_9 (дата звернення: 20.07.2020)
5. Дручик В.Д. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до впровадження здоров'язбережувальних технологій у старшій школі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2017. 172 с.
6. Захаріна Є.А. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до позакласної та позашкільної оздоровчо-виховної роботи: дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Запоріжжя, 2013. 525 с.
7. Іванова Л.І. Теоретичні і методичні засади професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури до роботи з учнями з відхиленнями у стані здоров'я: автореф. дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04. Київ, 2014. 61с.

References

1. Azhippo, O.Y. (2013). Theoretical and methodological principles of will-be physical culture teachers' training to the professional activity in the common education institutions: Abstract of Doctor of Science Dissertation. Kharkiv: H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University (in Ukr.). 39 p.
2. Sushchenko, L.P. (2003) Theoretical and methodological principles of professional training of future Physical Training and Sport experts at higher schools: Abstract of Doctor of Science dissertation. Kyiv: Institute of Vocational Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (in Ukr.).
3. Tymoshenko, O.V. (2009). Theoretical and methodical principles of optimization of professional training of teachers of physical education in higher educational institutions: Abstract of Doctor of Science dissertation. Kiev: National Pedagogical Dragomanov University (in Ukr.).

4. Dzhurynsky, P.B. (2012) Future physical culture teachers' readiness to the health keeping professional activity components. Bulletin of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine, 5. Retrieved 20/07/2020 from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadps_2012_5_9.
5. Druchyck, V.D. (2017). Will-be physical culture teachers' training to the implementation of the health-keeping technologies in the higher school: Theses of PhD Dissertation. Kyiv: Academy of recreational technologies and law (in Ukr.).
6. Zakharina, Y.A. (2013). Theoretical and methodological principles of the future physical culture teachers' professional training to the extra-class and the extra-school health-educational work: Theses of Doctor Science Dissertation. Zaporizhzhya: Classical private University (in Ukr.).
7. Ivanova, L.I. (2014). Theoretical and methodological principles of the future physical culture teachers' professional training to the work with the pupils with deviations in the health state: Abstract of Doctor Science Dissertation. Kyiv: National Pedagogical Dragomanov University (in Ukr.).

BEZKOPYLNY Oleksandr,

PhD in Physical Education and Sports, Associate Professor,
Associate Professor of Theory, Methods of Physical Education Department,
Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy

HRECHUKHA Sergyi,

PhD in Physical Education and Sports, Associate Professor,
Head of Theory, Methods of Physical Education Department,
Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy

**FACTOR STRUCTURE OF THE FUTURE PHYSICAL CULTURE TEACHERS' READINESS
TO THE HEALTH RESERVATION ACTIVITY IN THE PRIMARY SCHOOL**

Summary. *Introduction. The successfulness of the future physical culture teachers' professional preparation is conditioned by the multiple quantity of its components and the variability of the interconnections between them. In connection with this the study of the future physical culture teachers' readiness to the health reservation activity in the primary school factor structure is up-to-date for the scientific substantiation of the professional preparation system's effectiveness.*

Purpose. To find out the most relevant components of the future physical culture teachers' readiness to the health reservation activity in the primary school.

Methods. The scientific and methodological information sources analysis, testing, the pedagogical experiment, the correlative and the factor analyses.

Results. The results of the future physical culture teachers' readiness to the health reservation activity in the primary school factor analysis at the beginning and at the end of the pedagogical experiment are presented in the study. It is stated that at the end of the pedagogical experiment, influenced by the theoretically substantiated and implemented system of the professional preparation, factor structure of the future physical culture teachers'

readiness to the health reservation activity in the primary school being formed underwent some changes having found themselves in the increase of the total contribution of the factors to the general dispersion of the tokens, in the change of separate factors' structure and the informative relevance of particular components

Originality. Factor structure of the future physical culture teachers' readiness to the health reservation activity in the primary school.

Conclusion. The level of the general evaluation of the skills and special knowledge, organizational, communicative, and gnostic skills is the basement for the formation of the future physical culture teachers' readiness to the health reservation activity in the primary school. The informative relevance of other components is lower and as a result they have the secondary meaning in the general structure of the readiness to the health reservation activity being formed in the primary school

Keywords: *professional preparation; future physical culture teachers; the factor analysis.*

Одержано редакцією 30.07.2020
Прийнято до публікації 20.08.2020